

پیمایش جرم اندیشه‌ای جدید در جهت رسیدن به آمار واقعی جرایم

علی محمدی^۱

سید حمید فاطمی موحد^۲

مهدی مقیمی^۳

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۰۷/۲۵ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۳/۰۹/۱۰

چکیده

جرم به منزله یک پدیده اجتماعی همواره در گذر زمان مورد توجه دولت‌ها بوده و کوشیده‌اند با اتخاذ تدابیر گوناگون در برابر آن واکنش نشان دهند و بخش عمده‌ای از این تاریخ به آزمون و خطاهای کیفری و بخش نسبتاً کوچکی از آن به اتخاذ تدابیر پیشگیرانه در برابر جرایم گذشته است، اما ضرورت نگاه دانش بنیان به جرم به منظور یافتن راه حلی منطقی و اجرایی برای رویارویی تمام عیار با آن و هم چنین رسیدن به نرخ واقعی جرایم به تازگی جایگاه خود را در چارچوب مباحث نظری و کاربردی نظام‌های سیاست جنایی نوین یافته است اتخاذ تدابیر دانش محور در برابر جرایم، نیازمند تشکیلات سازوکار و امکانات مختص به خود است که بی توجهی یا تأمین ناقص، آنها نمی‌تواند اهداف ترسیم شده را تحقق بخشد. کما این که آنچه تاکنون در بیشتر نظام‌های حاکمیتی اجرا شده به دلیل نبود نگاه جامع دانش محور در این حوزه موجب شده نرخ جرم هم چنان روند صعودی خود را حفظ کند. جلوه بارز این نگاه محدود اکتفا به آمار جنایی رسمی است که در واقع گزارش عملکرد دستگاه‌های اجرایی فعال در سلسله فرآیند اجرای تدابیر کیفری به شمار می‌آید؛ حال آن که آمار جنایی در مفهوم جامع و کلان، خود برون داد مجموعه رویدادهای جنایی است. پیمایش جرایم به‌عنوان یک روش مکمل آمار جنایی، به ما اجازه می‌دهد، پدیده مجرمانه را به بشناسیم و به قربانیان جرم پی ببریم و با چالش‌های که به عنوان رقم سیاه بزهکاری وجود دارد دست پیدا کنیم استفاده از روش‌های پیمایشی (پیمایش بزه دیده محور و پیمایش بزهکارمحور) در سطح ملی و بین‌الملل به عنوان الگو مشخص

^۱ دانشجوی دکتری تخصصی، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد بیرجند، دانشگاه آزاد اسلامی، بیرجند، ایران.

ali.mohammadi0631@gmail.com

^۲ استادیار حقوق، گروه حقوق، دانشکده علوم و فنون انتظامی، دانشگاه علوم انتظامی امین، ایران، (نویسنده مسئول):

dr.hfatemi97@gmail.com

^۳ دانشیار جرم‌شناسی، گروه جرم‌شناسی، دانشکده علوم و فنون انتظامی، دانشگاه علوم انتظامی امین، ایران.

M60_moghimi@yahoo.com

گردیده است و نقش مهمی در سیاست جنایی کشورها ایفا می‌نماید پژوهش حاضر توصیفی - تحلیلی است که با استفاده از منابع کتابخانه‌ای، مطالب جمع‌آوری و تحلیل شدند و تایج نشان می‌دهد استفاده از روش‌های پیمایشی جرم در سیاست جنایی هر کشور حائز اهمیت بوده و به اجرایی نمودن سیاست جنایی سنجیده، کارآمد، که از دغدغه‌های دولتمردان در برقراری امنیت و عدالت می‌باشد کمک شایانی می‌نماید پیمایش جرایم به عنوان یک دانش، راجع به نوع جرم، تعداد جرایم و مجرمان، سن، جنس و سوابق قضایی آنها اطلاعات مفیدی به دست می‌دهد و آمارهای رسمی، نمایی بسیار ناقص و غیرواقع بینانه از میزان جرائم و بزه دیدگی‌های واقعی در جامعه نشان می‌دهند و پیمایش جرایم یک روش مکمل در جهت رسیدن به آمار واقعی جرایم می‌باشد.

کلید واژه‌ها

پیمایش جرم، آمار جنایی، رقم سیاه، پیشگیری از جرم.

۱- مقدمه:

پیمایش جرایم دانش نوزادی است که تقریباً همزمان با پیدایش جرم‌شناسی فعالیت خود را آغاز کرده و اساس و پایه تحقیقات عینی امور جنایی قرار گرفته است (کی‌نیا، ۱۳۷۶: ۶۷). نخستین آمار سالانه‌ی ملی در زمینه جرم، در فرانسه در سال ۱۸۲۷ منتشر شد و سپس آندره میشل‌گری به سال ۱۸۲۹ نتایج اولیه تحقیقات خود و در سال ۱۸۳۳ کتاب خود را تحت عنوان «پژوهش در آمار اخلاقی فرانسه» منتشر ساخت. دومین فردی که به آمار جنایی توجه کرد آدولف کتله می‌باشد که امروزه به عنوان پدر آمار جنایی شناخته می‌شود (نجفی ابرنابادی، ۱۳۸۳: ۱۹) بی‌شک امروزه آمار و اطلاعات جنایی مهمترین بحث در برنامه‌ریزی و سیاست جنایی است و مبنایی ترین بحث در مورد پیشگیری است. بدون اطلاعات و آمار امکان برنامه‌ریزی، تدوین، اجرا و ارزیابی وجود ندارد و پیش برد امور بدون برنامه‌ریزی نه امکان‌پذیر است و نه موفق. در زمینه امور جزایی، پیمایش جرائم یکی از ابزارهای مهم برنامه‌ریزی بشمار می‌آید. و پیش‌گیری بدون برنامه‌ریزی امکان ندارد و برنامه‌ریزی مستلزم استفاده از ابزاری است و یکی از ابزارهایی که می‌تواند اطلاعات لازم را برای تنظیم برنامه و سیاست‌گذاری در زمینه پیش‌گیری از جرم در اختیار تصمیم‌گیران سیاست جنایی قرار دهد، پیمایش جرائم و آمار جنایی است. در تعریف آمار جنایی مرحوم دکتر کی‌نیا در کتاب مبانی جرم‌شناسی می‌نویسد: « عبارتست از جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل حقایق عینی (تبهکاران، اعمال مجرمانه، عوامل فردی و اجتماعی و ...) و تفسیر آن بر اساس منطق و استدلال». همچنین گفته شده است: عبارتست از میزان چندی یا شمارشی جامعه بزهکاران (بزهکاران مهاجر، بزهکاران خردسال، زنان بزهکار و ...) و یا جامعه اعمال مجرمانه (قتل، سرقت، کلاهبرداری و ...) به اعتبار یکی از خصوصیات کیفی موضوع سوالی که مطرح می‌شود این است که هدف پیمایش جرائم چیست؟ (اردبیلی، ۱۳۶۵: ۱۵۹)

در واقع می‌توان گفت هدف نهایی پیمایش جرائم پیش‌گویی وقوع جرم در آینده است بر اساس همین نقش حیاتی است که پیمایش جرائم را برای قانونگذار همچون قطب نما برای ناخدا دانسته‌اند (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۳: ۲۹) آیا می‌توان گفت که پیمایش جرائم قادر به ارائه نقش حیاتی خود برای قانونگذار می‌باشد؟ آیا جرم‌شناسی با این پیمایش‌ها واقعیات جامعه را به قانونگذار گوشزد می‌کند؟ و آیا پیمایش جرائم واقعیات را در مورد بزهکاری بیان می‌کند؟ برای پاسخ باید ابتدا بزهکاری و انواع آن شناخته شود. بزهکاری در یک معنا به معنی مجموعه جرایم ارتكابی در یک مکان معین و در یک زمان و در بین یک جمعیت معین است (رحمدل، ۱۳۸۳: ۱۱۲). امروزه یکی از اهداف مهم دولت‌ها دستیابی به رشد و توسعه در تمام ابعاد اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و ... است. برای تحقق این هدف مهم، وجود قوانین و مقررات لازم و دقیق، وجود امنیت و کنترل و کاهش جرم و جنایت در جامعه بسیار مهم می‌باشد. افزایش جرم و جنایت از موضوعاتی است که به عنوان خط قرمز جوامع محسوب می‌شود و دولت‌های مختلف بسته به نگرش و نوع نظامی که به وسیله آن به اداره امور جامعه می‌پردازند به این پدیده واکنش می‌دهند در حالیکه در بسیاری از کشورهای جهان هم چون کشورهای اروپای شمالی و امریکا نرخ‌های جرائم رو به کاهش است، اما جرم در برخی کشورهای در حال توسعه همچون ایران کاهش نیافته بلکه روند افزایشی نیز داشته است. علاوه بر این، هزینه‌های پیشگیری از وقوع جرم و اجرای قانون باعث می‌شود مخارج دولت به‌جای به‌کارگیری در بخش‌های مولد و اشتغال‌زا، صرف هزینه‌های حاصل از جرائم از جمله به‌کارگیری و استخدام افراد در بخش قضایی و دیگر سازمان‌های مرتبط آن می‌شود از ابتدای دهه‌ی ۱۹۷۰، پیمایش ملی بزه‌دیدگی و نسخه‌ی قبلی آن، پیمایش جرم، اطلاعات مفصلی درباره‌ی ماهیت و گستره‌ی بزه‌دیدگی شخصی و مالی در ایالات متحده فراهم کرده است. قسمت عمده‌ی درک کنونی ما از جرم، از جمله درباره‌ی میزان گزارش‌دهی به پلیس، اینکه عامل‌های پیش‌بینی‌کننده‌ی بزه‌دیدگی چگونه در میان گروه‌های مختلف بزه دیده، متفاوت هستند، نسبت جرم‌های ارتكابی با سلاح و گونه‌های مختلف آسیب‌شناسی از جرم‌های خشونت‌آمیز، از تحلیل پیمایش ملی جرم و پیمایش ملی بزه‌دیدگی حاصل شده است. داده‌های پیمایش ملی بزه‌دیدگی بر اساس نمونه‌گیری طبقه‌ای، چند مرحله‌ای و خوشه‌ای با استفاده از الگوی چرخشی خانوارها گردآوری می‌شود. در کشور ما هم اقدامات خوبی از جمله سامانه رخدادها در نیروی انتظامی و اطلس ملی جرائم و نظام نامه آمار جرائم در راستای نیل به هدف پیمایش ملی بزه‌دیدگان صورت گرفته است که می‌بایست ضمن تشریح مساعی سازمان‌های مسئول به سمت طرح پیمایش ملی بزه‌دیدگی گام‌های موثری برداشت.

۲- معنا و مفهوم آمار در استفاده از روش‌های پیمایشی جرم

آمار جنایی را می‌توان شمارش وقایع مختلف راجع به پدیده جنایی تعریف نمود که اطلاعات و داده‌های کمی مربوط به مؤلفه‌ها و شاخصه‌های مختلف پدیده جنایی اعم از مؤلفه‌ها و شاخصه‌های مربوط به ابعاد کمی جرم، مجرم و قربانی جرم در اختیار ما قرار می‌دهند، مثلاً تعداد مجرمان، تعداد زندانیان، تعداد

زندان‌ها، تعداد کلیه جرایم، تعداد جرایم مالی، تعداد نیروهای پلیس، تعداد قضات دادسرا، درصد کشفیات، که این آمارها اساس تحلیل‌های قضایی است (منفرد و دربندی: ۱۳۹۰). اطلاعات کمی مربوط به پدیده جنایی محورهای مختلفی را در بر می‌گیرد از جمله:

- (۱) اطلاعات مربوط به بزهکاران،
- (۲) اطلاعات مربوط به بزه دیدگان،
- (۳) اطلاعات مربوط به دستگاه عدالت کیفری شامل سازمان پلیس، سازمان دادسرا، سازمان اجرای احکام کیفری و...

پس از ارائه مفهوم آمارهای جنایی، ضروری است تا با چند مفهوم مرتبط با این مفهوم آشنا شویم: نرخ جرم^۱: «نرخ یا میزان جرم عبارت است از رقم ارتکاب جرم در مقایسه با کل جمعیت که یا به وسیله محاسبه نرخ مجرمین یا به صورتی که بیشتر رایج است توسط تعداد جرایم ارتكابی در یک دوره زمانی مشخص اندازه‌گیری می‌شود.

* موج جرم: موج جرم عبارت است از افزایش ناگهانی و بیش از نسبت قابل انتظار جرم، چه در ارتباط با همه جرایم و چه در مورد جرم خاص بزهکاری ظاهری یا پلیسی: آماري که نمایانگر تعداد مرافعات کیفری اعم از شکایت‌ها و اعلام جرم‌ها به کلانتری‌ها و ژاندارمری و سایر ضابطین دادگستری در زمان و مکان معین می‌باشد بزهکاری ظاهری خوانده می‌شود.

* بزهکاری قانونی یا قضایی: آمار جنایی محکومیت‌های قطعی و نمودار تعداد اشخاصی است که در زمان و مکان مفروض، محکومیت جزایی مؤثر پیدا کرده‌اند این آمار معمولاً از روی سجل کیفری و به وسیله دادگستری تهیه می‌شود.

* رقم سیاه یا رقم مخفی^۲: عددی که نسبت بین بزهکاری حقیقی و بزهکاری قانونی یا قضایی را نشان می‌دهد رقم سیاه یا رقم مخفی نامیده می‌شود. منظور از بزهکاری واقعی یا حقیقی تمام جرایمی است که در یک زمان معین در مکان معین اتفاق می‌افتد اعم از جرایمی که کشف شده باشند یا نشده باشند.

* رقم خاکستری: رقم خاکستری یا بخش خاکستری در آمار جنایی شامل جرایمی می‌شود که خودشان کشف شده‌اند اما مرتکبین این جرایم به دلایل مختلف شناسایی و دستگیر نشده‌اند.

* تراکم بزهکاری: حاصل تقسیم تعداد جرایم ارتكابی در زمان معین در یک منطقه را بر مساحت آن منطقه تراکم بزهکاری می‌گویند.

¹ crime rate

² dark figure/ Hidden Part of criminality/ Dark Number

* جمعیت کیفری: به افرادی که در داخل زندان چه به عنوان متهم و چه به عنوان محکوم به سر می‌برند اصطلاحاً جمعیت کیفری گفته می‌شود.

۳- ضرورت و اهمیت پیمایش جرم :

در حال حاضر یکی از مشکلات مهم نظام‌های عدالت کیفری بزهکاری پنهان و کشف نشده است که به آن رقم سیاه بزهکاری گفته می‌شود میزان جرمی که پلیس و دستگاه قضایی کشف یا بزه‌دیدگان پیگیری می‌کنند بزهکاری ظاهری یا منتهی به صدور حکم می‌شود (بزهکاری قانونی) همواره بسیار کمتر از میزان جرمی است که در یک کشور اتفاق می‌افتد بزهکاری واقعی آمار رسمی بزهکاری که دستگاه قضایی و پلیسی و سایر نهادهای مربوطه همانند مراکز آماري ارائه می‌کنند فقط قسمت آشکار کوه یخی را نشان می‌دهد رقم تاریک بزهکاری که بیانگر فاصله بین بزهکاری واقعی و بزهکاری ظاهری و قانونی است. سیاستگذاران جنایی را از برنامه‌ریزی صحیح و بلندمدت ناتوان میکند هرچه درک متولیان سیستم قضایی از آمار بزهکاری و بزه دیدگی واقعی در جامعه غیرواقع‌بینانه‌تر باشد سیاست‌های اتخاذی موفقیت کمتری در پی خواهند داشت. سیاست جنایی که به دنبال ارائه راهکار برای پیشگیری از بزهکاری و بزه دیدگی می‌باشد فرع بر شناخت دقیق نوع جرم و میزان آن هویت بزهکاران و بزه دیدگان، نقش محیط‌های مختلف در بزهکاری و ... است نمی‌توان انتظار داشت بدون در دست داشتن آمار جنایی قابل اعتماد، میزان جرم را در جامعه به صورت هدفمند کاهش داد. به همین دلیل، دستیابی به آمار بزهکاری واقعی یکی از دغدغه‌های مهم نظام‌های عدالت کیفری است.

ضرورت اساسی پیمایش‌های جرم و بزه دیدگی در دنیا، ناقص بودن اطلاعات رسمی و عدم کفایت این اطلاعات برای شناخت میزان، علل و عوامل و پیامدهای جرم و بزه دیدگی است. بدیهی است بدون اطلاعات صحیح و کامل نه تنها شناخت مناسبی از موضوع میسر نمی‌شود، بلکه امکان سیاستگذاری، پیشگیری و اقدام اثربخش هم تضعیف می‌شود. پیشگیری از جرم به عنوان یک هدف مهم در نظام اجرایی و قضایی کشور، مستلزم پژوهش‌های پیمایشی است. پیامدها و هزینه‌های بالای اجتماعی، اقتصادی و قضایی جرائم و همچنین ترس‌ها و نگرانی‌های عمومی ناشی از آنها ضرورت دیگر است. در واقع جرائم هم هزینه‌های مادی و اقتصادی ایجاد می‌کنند و هم هزینه‌های اجتماعی و غیرمادی. پیمایش در واقع اشاره به شیوه‌های جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات در تحقیقات علوم انسانی و علوم اجتماعی دارد؛ و از آنجایی که جرم یک پدیده انسانی و اجتماعی است (بدین معنا که جرم توسط انسان و در اجتماع انسانی واقع می‌شود)، بنابراین می‌توان از این روش در تحقیقات مربوط به جمع‌آوری اطلاعات راجع به پدیده مجرمانه بهره جست. همین امر سبب شده تا جرم‌شناسان در جهت جمع‌آوری اطلاعات راجع به پدیده مجرمانه در سطح کلان از روش پیمایشی استفاده نمایند. به طور کلی پیمایش جرم اعم از آمارهای جنایی و پیمایش بزه دیدگی و پیمایش بزه‌کاری در این است که با انجام پیمایش‌های جرایم

سیمای واقعی جنایی مشخص و روشن می‌گردد که روشن شدن سیمای جنایی یعنی وضعیت کمی و کیفی پدیده جنایی در یک جامعه، پیش شرط تبیین و کنترل جرایم در آن جامعه می‌باشد. به عبارت دیگر اگر جرم‌شناسی را "دانش توصیف، تبیین و کنترل پدیده جنایی" بدانیم، دستیابی به هدف تبیین یعنی علت‌شناسی جرم و همچنین هدف پیشگیری و کنترل جرم، بدون توصیف آن امکان‌پذیر نبوده و از سوی دیگر دستیابی به هدف توصیف جرم یعنی شناخت ابعاد کمی و کیفی پدیده جنایی است. پس می‌توان نتیجه گرفت که پیمایش جرم پیش شرط ضروری برای دستیابی به سه هدف اصلی دانش جرم‌شناسی شامل توصیف، تبیین و کنترل پدیده جنایی است. شناخت ابعاد کمی و کیفی پدیده جنایی و پیمایش جرم از دو روش اصلی و مختلف امکان‌پذیر است. یک روش اصلی در پیمایش جرم آمارهای جنایی است که توسط مراجع رسمی و یا نهادهای اجتماعی در خصوص ابعاد کمی و کیفی پدیده مجرمانه ارائه می‌شود؛ اما باید توجه داشت که آمارهای جنایی صرفاً معرف تبهکاری آشکار یا رقم سفید جرم می‌باشند توضیح اینکه منظور از تبهکاری آشکار یا رقم سفید جرم مجموعه جرایمی است که در یک محدوده جغرافیایی معین و یک دوره زمانی معین واقع شده و کشف شده‌اند و به دلیل کشف در آمارهای جنایی منعکس می‌شوند. بنابراین ملاحظه می‌شود که آمارهای جنایی به هیچ وجه نمی‌توانند معرف تبهکاری پنهان یا رقم سیاه جرم باشند. برای دستیابی به رقم سیاه جرم یا تبهکاری پنهان جرم‌شناسان از روش‌های دیگر پیمایش جرم تحت عنوان "روش‌های مکمل آمارهای جنایی" استفاده می‌نمایند که شامل پیمایش بزه‌دیدگی، پیمایش بزه کاری، پیمایش هزینه جرم و پیمایش ترس از جرم می‌باشد. اهمیت پیمایش‌های مکمل آمارهای جنایی در این است که با پیمایش‌های مذکور می‌توان ضمن تأیید تفاوت بین تبهکاری آشکار و تبهکاری پنهان، میزان تفاوت موجود را نیز به دست آورد که دستیابی به این میزان تفاوت جرم‌شناسان را با زوایای پنهان پدیده جنایی در جامعه آشنا می‌سازد به طور کلی جرم‌شناسان از نتایج پیمایش‌های ملی و بین‌المللی صورت گرفته راجع به جرم به ویژه در قلمرو بزه دیده‌شناسی به این نتیجه رسیده‌اند که صرف تأکید بر منابع آماری ارائه شده از سوی نهادهای رسمی دستگاه عدالت کیفری از جمله پلیس و دستگاه قضایی نمی‌تواند تحلیل جامع و درستی از وضعیت جرم در درون کشورهای مختلف و همچنین در سطح بین‌المللی ارائه نماید. و در مجموع روش‌های پیمایشی به کلیه دست اندرکاران و کنشگران بخش‌های مختلف جامعه بخصوص قوه قضائیه، وزارت کشور، پلیس و همچنین سایر وزارت خانه‌ها و سازمان‌های دولتی و غیردولتی مرتبط و توابع آنها در سرانگستان و به مراتب تمامی سازمان‌ها و ادارات ذی ربط و مربوطه در سطح کشور و بسیاری دیگر از سازمان‌ها و ادارات رسمی و غیر رسمی دیگر می‌توانند از نتایج این پژوهش در تصمیم‌گیری‌ها، فعالیت‌ها و سیاست‌گذاری‌های خود استفاده نمایند. پیمایش‌های جرم یکی از مهمترین ابزارها برای گردآوری اطلاعات در خصوص میزان بزه دیدگی افراد است که در سطح بین‌المللی و داخلی به عنوان یک سیاست کلان قانونی مورد استفاده قرار

می‌گیرد و در سیاستگذاری جنایی هر کشور بسیار حائز اهمیت است بومی سازی این راهبرد می‌تواند به طراحی و اجرایی کردن سیاست جنایی سنجیده و کارآمد کمک شایانی کند.

اولاً پیمایش‌های جرم‌شناسی باعث کمتر شدن اختلاف بین بزهکاری واقعی و بزهکاری ظاهری و قضایی شده و در نتیجه رقم سیاه بزه دیدگی را کاهش می‌دهد گزارش جرائم واقع شده به پلیس یا مقامات قضایی از طرف بزه دیدگان به خصوص با پیمایش‌های بزه دیده‌شناسی یکی از ابزارهای مفید برای دستیابی به میزان بزه دیدگی واقعی در یک جامعه است که به دلایل مختلف گزارش و پیگیری نشده‌اند (جوان جعفری و سیدزاده ثانی، ۱۳۹۱:۱۴۳)

ثانیاً در دست بودن آمار بزه دیدگی در منطقه ای خاص یا در کشوری یا حتی در سطح بین المللی می‌تواند باعث برنامه‌ریزی دقیق، منسجم و یکپارچه برای پیشگیری از وقوع مجدد این جرائم شود برنامه‌ریزی بدون داشتن آمار بزهکاری غیر ممکن یا دست کم مشکل است و یکی از ابزارهایی که می‌تواند اطلاعات لازم را برای تنظیم برنامه و سیاستگذاری در زمینه پیشگیری از جرم در اختیار جرم شناسان و تصمیم‌گیران سیاست جنایی قرار دهد.

ثالثاً: پیمایش‌ها معیاری برای سلامت روانی جامعه و مقیاسی برای اندازه‌گیری موفقیت یا شکست سیاست‌های دولت در حفاظت از مردم در برابر جرم محسوب می‌شود که اگر بزه دیدگی به مقامات پلیسی - قضایی گزارش داده نشود و متهم تعقیب و مجازات نشود وی فرصت‌های بیشتری برای ارتکاب جرم به وجود خواهد آورد که نتیجه آن گسترش بزه دیدگی است گزارش نکردن بزه دیدگی حتی می‌تواند سبک زندگی افراد را تحت تأثیر قرار دهد به این صورت که افرادی که یک یا چند بار بزه دیده شده‌اند ولی به هر دلیل آن را پیگیری نکرده‌اند در برابر بزه دیدگی‌های احتمالی آینده به هر شکل از خود در برابر جرم حفاظت کنند و شاید به حمل اسلحه دست بزنند. خودمراقبتی بزه دیدگان حتی در دراز مدت می‌تواند امنیت جامعه را به خطر بیندازد پیمایش‌ها راهی برای ارتقای دانش ما از جرم و ارائه راه حل تجربی برای استراتژی‌های کنترل جرم و جنایت توسط نهادهای مجری قانون است زمانی که دستگاه قضایی از سیمای جنایی محلی آگاهی داشته باشد منابع تخصیص یافته نیز در جای بهتر هزینه می‌شود. (وروایی، ۲۸:۱۳۹۳)

رابعاً: پیمایش‌ها جنبه علت شناختی دارد و به دنبال پاسخ چرایی وقوع جرم بزه دیدگی است. در واقع با پیمایش‌ها می‌توان به نقش و سهم بزه دیده در ارتکاب جرم پی برد و سپس با به کارگیری راه‌هایی از بزه دیدگی مجدد یا تشدید بزه دیدگی جلوگیری کرد پیمایش‌ها با شناسایی نقاط جرم خیز، ویژگی‌های جسمی و شخصیتی بزه دیدگان روابط آنها با بزهکاران و نقاط ضعف نظام عدالت کیفری و غیره در راستای جبران آنها بر می‌آیند که ارتقای حقوق بزه دیدگان را در پی دارد امروزه در بسیاری از کشورها به صورت منظم و هدف دار و با اصول روش شناختی علمی انجام می‌شود و توانسته فهم سیاستگذاران جنایی از میزان دارد. (همان منبع)

۴- دیدگاه اجرایی و دانشی به اصول پیمایشی جرم:

منظور از نگاه اجرایی نگاه مجریان قانون به پیمایش‌های جنایی و آمار جنایی است که در یک نگاه کلان هم شامل قضات و هم ضابطان قضایی می‌شود که در چارچوب یک رابطه رسمی سلسله مراتبی صلاحیت انحصاری اجرای قوانین کیفری را به عهده دارند این گروه، حسب وظیفه قانونی خود، تنها به آن دسته از رویدادهای جنایی می‌پردازند که رأساً آنها را کشف یا گزارش وقوع یا شکایت آنها را از منابع موثق دریافت می‌کنند و در این چارچوب به آن دسته از اطلاعات راجع به رویدادهای جنایی ثبت شده نزد مراجع صلاحیت دار قضایی یا تابعه یا معین آنها گفته می‌شود که در مقام رسیدگی به آنها به دست آورده‌اند. پیشینه نگاه اجرایی به اصول پیمایشی به اوایل قرن نوزدهم میلادی برمی‌گردد. در آن زمان برخی دانشمندان درصدد برآمدند تا با بررسی دانشی رویدادهای جنایی البته در مفهوم تجربی، آن به علت‌شناسی آنها بپردازند تا بتوانند برای آنها پاسخ‌های مناسبی را بیابند دلیل اصلی این روآوری نیز اثبات و احراز ناکارایی نظام عدالت کیفری سنتی در رویارویی با پدیده‌های جنایی بود. در این راه یک ریاضیدان بلژیکی به نام آدولف کتله و یک فیلسوف فرانسوی به نام، گری به بررسی آمارمحکومیت‌های کیفری رو آوردند و کوشیدند تا با استفاده از شیوه‌های تحلیل ریاضی و دانش آمار، پدیده‌های جنایی را بررسی کنند شاید نخستین و مهمترین دست آورد همگرایی این دو دانشمند را بنیان‌گذاری مکتب جغرافیایی جنایی در سال ۱۸۳۰ میلادی دانست که در زمان خود یکی از جلوه‌های جرم‌شناسی علمی به شمار می‌رفت. آن دو تأثیر جغرافیا و شرایط آب و هوایی را بر رفتارهای جنایی بررسی و فرضیه‌هایی را مطرح کردند کتله طی پنج سال تحلیل آمار دادگاه‌های فرانسه در پرتو مکتب، خویش نظریه قانون حرارتی بزهکاری را مطرح کرد که به موجب آن نسبت جرایم علیه اشخاص در جنوب کشور و در فصل‌های گرم و نسبت جرایم علیه اموال در فصل‌های سرد افزایش چشم‌گیری می‌یابد. در پایان، وی به همراه‌گری به نقشه‌برداری جنایی رو آوردگری نیز در همان سالها کتابی با عنوان آمار اخلاقی فرانسه منتشر کرد که البته مبنای احراز بی‌اخلاقی فرانسوی‌ها آمارمحکومیت‌های کیفری شهرها و استانهای فرانسه بود. (کوشکی، ۱۳۸۷: ۴۶) بنیان‌گذاری این دانش یا به عبارت بهتر، ورود دانش آمار به نظام عدالت کیفری اگرچه تا به امروز به حیات خویش ادامه داده است، اما به تدریج نارسایی‌ها و کاستی‌های خویش را در نمایان‌سازی واقعیات جنایی کشورها آشکار و ثابت کرد. اگر آنچه که از سوی دستگاه‌های متولی فرایند کیفری ثبت و گزارش می‌شود، دقیق و اطمینان‌بخش باشد، باز هم تنها بخشی از رویدادهای جنایی را باز می‌گوید و فاصله نسبتاً فاحشی میان آمار انتشاریافته از سوی این دستگاه‌ها و واقعیات جنایی کشورها وجود دارد. برای تبیین یا به عبارت، بهتر توجه شکاف موجود میان این آمارها و واقعیات جنایی کشورها اصطلاحاتی پدید آمده تا تفاوت‌های موجود را نشان دهد. (نجفی ابرند آبادی و بیگی، ۱۳۷۷: ۲۸۲) از نگاه آمار، بزهکاری به سه دسته، واقعی، ظاهری و قضایی تقسیم می‌شود بزه‌کاری، واقعی مجموعه رویدادهای جنایی ارتکاب یافته در یک بازه زمانی در یک مکان اعم از کشور منطقه یا محله خاص است. بزه‌کاری

ظاهری، مجموعه رویدادهای جنایی ارتکاب یافته‌ای است که در بازه زمانی و مکانی مشخص از سوی ضابطان قضایی رأسا کشف یا به آنها گزارش یا شکایت می‌شود و در، پایان بزهکاری، قضایی به مجموعه رویدادهای جنایی گفته می‌شود که از سوی دادگاه‌های صلاحیت دار کیفری در بازه زمانی و مکانی مشخص رسیدگی و برای آنها حکم کیفری صادر می‌شود بدیهی است آمار این سه دسته بزه کاری هیچ گاه بر یکدیگر منطبق نخواهد شد و آنچه که از آن تحت عنوان رقم سیاه بزه کاری یاد می‌شود همواره وجود خواهد داشت رقم سیاه بزهکاری از تفریق بزه کاری واقعی و بزه کاری ظاهری به دست می‌آید و در کنار آن رقم خاکستری بزهکاری نیز به آن دسته از رویدادهای جنایی اشاره دارد که بزه دیدگان یا نتایج حاصل از ارتکاب آنها، شناسایی یا کشف می‌شود اما مرتکبان آنها هیچ گاه شناسایی نمی‌شوند. با این حال همان طور که اشاره شد وجود همه کاستی‌ها و نارسایی‌ها باعث نشده تا نظام‌های حاکمیت ملی از گزارش و استناد به آمار ارائه شده از سوی دستگاه‌های متولی فرآیند کیفری خودداری کنند، اما برای کاهش این شکاف و همچنین تقویت روایی و پایایی، آنها به اتخاذ رویکردهای دانشی نوینی رو آورده‌اند (ذوالقدر، ۲۱:۳۹۱) تا سیمای واقع گرایانه‌تری از رویدادهای جنایی کشورشان را بازگو کند.

هنگامی یک نظام سیاست جنایی می‌تواند بر کارایی و اثربخشی خویش در پیش‌گیری از وقوع و مبارزه با جرایم صحنه گذارد که در حد اطمینان‌بخش رویدادهای جنایی جامعه خویش را برآورد و درک کند تا بتواند بر پایه، ظرفیت امکانات و نیروی در اختیار خویش در بازه‌های زمانی کوتاه مدت، میان مدت و بلندمدت برنامه‌های مدونی را برای کاهش جرم در جامعه تدوین و اجرا کند. در این راه مجموعه دستگاه‌های تابعه نظام عدالت کیفری، به منزله مرجع انحصاری حاکمیت، ملی به ویژه در عرصه مبارزه یا اتخاذ تدابیر کیفری علیه جرایم اطلاعات ارزشمندی در اختیار دارند که در صورت ساماندهی آنها می‌توان تا حدی شکاف میان روایی اطلاعات نزد هر یک از آنها را کاهش داد. همچنین به منظور برآورد واقع گرایانه رویدادهای جنایی، باید تدابیر دیگری نیز در دستور کار قرار گیرد در این گفتار راه‌های ارتقای از یک نگاه هم شامل تدابیر کنشی و هم تدابیر واکنشی می‌شود. گزارش عمل کرد دستگاه‌های تابعه نظام عدالت کیفری و سپس شیوه‌های راستی آزمایی این اطلاعات و دستیابی به دانش واقع گرایانه از رویدادهای جنایی بررسی و تحلیل می‌شود. هنگامی که یک فرآیند جنایی و به دنبال آن فرآیند کیفری آغاز می‌شود، یعنی از زمان شکل‌گیری انگیزه و فراهم‌سازی مقدمات بعیده جرم تا پایان تحمل مجازات مجموعه بسیار بزرگی از اطلاعات تولید می‌شود که به فراخور می‌توانند در برآورد رویدادهای جنایی نقش آفرینی کنند. بخشی از این اطلاعات از سوی آن دسته از دستگاه‌های مجری قانون ثبت و مستندسازی می‌شود که حسب وظایف و اختیارات قانونی‌شان با پدیده‌ها و کنش‌گران جنایی رویارو می‌شوند و از آنجا که یک دستگاه وابسته به حاکمیت به شمار می‌آیند، خود به خود اطلاعات آنها رسمیت و اعتبار دارد. اما برای پاسخ به این سؤال که اطلاعات مزبور تا چه حد گویای واقعیات جنایی هستند باید مؤلفه‌های، دیگر

به‌ویژه شیوه کارکرد این دستگاه‌ها را تحلیل و بررسی شود. از میان دستگاه‌های تابعه نظام عدالت کیفری نخستین نهادی که با پدیده جنایی رویارو می‌شود پلیس به عنوان ضابط عام دادگستری است. پلیس عموماً نخستین نهادی است که مسئولیت دریافت شکایت‌ها و گزارش‌های جنایی یا حتی کلی‌تر از آن را به عهده دارد. ممکن است رویدادی که به پلیس گزارش می‌شود ماهیت جنایی نداشته و صرفاً یک بی‌نظمی اجتماعی باشد که پلیس موظف است با مداخله خود وضعیت نابسامان ایجاد شده را بسامان کند. بنابراین بخشی از آمار پلیس همواره به رویدادهایی اشاره دارد که ماهیت جنایی ندارند و صرفاً از مجموعه‌ای نابسامانی‌ها، ناهنجاری‌ها و بی‌نظمی‌های اجتماعی حکایت دارند که قاعدتاً وظیفه رسیدگی به آنها را به عهده دارد، اما لزوماً به دستگاه قضایی ارجاع نمی‌دهد. آن دسته از رویدادهای جنایی که در آمار پلیس بازتاب می‌یابند، از دو منبع اصلی ناشی می‌شوند. ۱. کشف جرم از سوی خود پلیس ۲. شکایت‌ها و یا گزارش‌های دریافتی از سوی بزه‌دیدگان و یا آگاهان رویداد جنایی. کشف جرم از اقدام کنشگرانه پلیس ناشی می‌شود؛ به این معنا که حسب انجام وظایفی نظیر گشت زنی و حضور در بطن جامعه رویدادهای جنایی را شناسایی و به آنها رسیدگی می‌کند. حال آن که پیگیری شکایت‌ها و یا گزارش‌های جنایی اقدام واکنشی " پلیس به شمار می‌آید. توجه دقیق به هر یک از این، فرآیندها علل گوناگون کاهنده روایی آمار جنایی گزارش شده از سوی پلیس را آشکار می‌کند. اصولاً از پلیس انتظار می‌رود رویکرد انفعالی و واکنشی در برابر جرایم در پیش‌نگیرد و رأساً در پی کشف و شناسایی رویدادهای جنایی برآید؛ زیرا تمرکز بر این محور، باعث می‌شود خود به خود اهداف پیشگیری از وقوع جرایم نیز تحقق یابد. تردیدی در دست آورد پیشگیرانه حضور پررنگ پلیس در جامعه نیست. اگر پلیس صرفاً به پاسخگویی شکایت‌ها و یا گزارش‌ها اکتفا کند و از رویکرد کنشی فاصله بگیرد نمی‌توان انتظار داشت که رویدادهای جنایی گزارش شده از سوی، آن روایی مطلوبی داشته باشند. بدیهی است که در گزارش‌ها و یا شکایت‌ها برخی جرایم نسبت به برخی دیگر، درصد به مراتب بیشتری را به خود اختصاص می‌دهند. از این رو چنانچه همین اطلاعات، مبنای گزارش‌دهی فعالیت‌های پلیس قرار گیرد، عملاً بخشی از رویدادهای جنایی که از نگاه وجدان جامعه می‌توانند به مراتب شدیدتر و زیان‌بارتر انگاشته شوند از دید مراجع تصمیم‌ساز و تصمیم‌گیر نظام سیاست جنایی ملی پوشیده خواهد ماند. مرجع صلاحیت‌دار دیگری که در فرآیند، جنایی، به بررسی رویدادهای جنایی می‌پردازد، دادگستری است. این مرجع برخلاف پلیس، امکان اتخاذ رویکرد و به دنبال آن تدابیر کنشی رویارویی با جرایم را مانند جرایم علیه تمامیت جسمی در مقایسه با جرایم علیه تمامیت حیثیتی افراد، در آمارمنتشره از سوی مراجع انتظامی همواره سرقت در زمره پرشمارترین جرایم اعلام می‌شود و حتی به گفته مقامات پلیس آگاهی بیش از نود درصد آمار جرایم را شامل می‌شود حال آن که به نظر می‌رسد آمار جرایم، دیگر به ویژه جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی که طیف گسترده‌ای را نیز در قوانین جزایی مان به خود اختصاص می‌دهند کمتر از این میزان نیست و می‌توان این ادعا را با اجرای پیمایش‌های جنایی مرتبط ثابت کرد. پرونده‌های ارجاع شده

رسیدگی می‌کند در این راه برخی دستگاه‌ها نظیر پزشکی قانونی نیز به عنوان نهاد معین و وابسته به آن، انجام وظیفه می‌کنند و سهم خود میتوانند درباره رویدادهای جنایی و غیر جنایی اطلاعات دقیق تری را ثبت و گزارش کنند سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی نیز به عنوان یک دستگاه تابعه مسئول اجرای مجازات سالب آزادی مقرر از سوی محاکم دادگستری است و این مرجع نیز اطلاعات سودمندی راجع به زندانیان و ویژگی‌های شخصیتی نوع محکومیت و نظایر آن در اختیار دارد. با این، حال از آنجا که دادگستری و همچنین دستگاه‌های تابعه آن امکان ورود و مداخله ابتدایی در واکنش به رویدادهای جنایی را ندارند نمی‌توانند از واقعیات جنایی نگاه دقیقی ارائه دهند و عموماً آنچه در قالب شکایت از سوی مدعی‌العموم یا شاکی خصوصی ارجاع می‌یابد را در دستور کار رسیدگی کیفری قرار می‌دهند هر چند این موضوع به معنای نادیده انگاشتن ارزش و اعتبار اطلاعات و آمار دادگستری نیست و به‌ویژه از منظر اعتبار سنجی آمار پلیس می‌تواند مورد توجه قرار گیرد، اما اتکای صرف به آن ممکن است دست آوردهای به مراتب ضعیف‌تری از گزارش عمل کردپلیس ارائه دهد. با توجه به مطالب بالا درباره میزان روایی آمار جنایی رسمی، آشکار می‌شود که تکیه صرف بر گزارش عملکرد دستگاه‌های تابعه و معین نظام عدالت کیفری نمیتواند واقعیت سیمای جنایی کشور را بازتاب دهد ضروری است با به کارگیری شیوه‌ها و مراجعه به سایر منابع معتبر هم چون روش‌های پیمایش جرم، نسبت به ارتقای آنها اقدام شود. (حسینی و مصطفی پور، ۱۳۹۶: ۱۲۵)

۵- انواع روش‌های پیمایش جرم:

امروزه جرم‌شناسی به‌عنوان علمی میان‌رشته‌ای به صورت مطالعه علمی ماهیت، دامنه و عوامل وقوع رفتار مجرمانه با هدف کنترل آن تعریف می‌شود نقش آمار جنایی به‌عنوان مهم‌ترین مؤلفه انجام پژوهش‌های تجربی روشن می‌شود؛ به‌گونه‌ای که اگر نظام عدالت کیفری کشوری دارای جامعه آماری غنی نباشد، طبیعتاً از ارائه نظریه‌های علمی قوی نیز بی‌بهره خواهد بود. درواقع آمار جنایی در کنار نظریه‌پردازی‌های منسجم می‌تواند در بیان تحولات بزهکاری در زمان، تغییرات جغرافیایی آن‌ها، ساختارهای بزهکاری و مانند آن‌ها راهگشا باشد (گسن، ۱۳۸۵، ۵۷). از آنجایی که امروزه جرم‌شناسی امریکا یکی از پیش‌گامان مطالعات جرم‌شناختی است، آمار جنایی رسمی امریکا به‌عنوان یکی از نمونه‌های شاخص قرار گرفته است. به‌طور کلی در جرم‌شناسی امریکا، راه‌های دستیابی به آمار جنایی با توجه به اهمیت آن، به دو دسته منابع نخستین (Primary Sources) و منابع دومین (Secondary Sources) تقسیم می‌شود درواقع، آمار جنایی رسمی یکی از مصادیق آمار جنایی است، نه اینکه این دو اصطلاح کاملاً منطبق برهم باشند. به بیان دیگر، آن دسته از آمار جنایی که از سوی مراجع رسمی و به‌طور ویژه از جانب نیروی انتظامی جمع‌آوری، تدوین و تنظیم می‌گردد آمار جنایی رسمی است که البته گسترده‌ترین منبع آمار جنایی نیز شمرده می‌شود. به همین دلیل، جرم‌شناسان امریکایی معتقدند

غنی‌ترین منبع آمار جنایی در آمریکا، گزارش همسان جرم (The Uniform Crime Report) می‌باشد؛ منبعی که از سال ۱۹۳۰ م در آمریکا فعالیت خود را آغاز کرده است. باوجود این و به‌رغم تمامی فوایدی که می‌توان برای آمار جنایی رسمی متصور بود، این منبع آماری با اشکالی جدی به نام رقم سیاه و آنچه در حکم رقم سیاه نامیده می‌شود، روبرو است که تا حدی به اعتبار آن خدشه وارد کرده است؛ امری که جرم‌شناسان را برانگیخته است که برای رفع این اشکال، به تاکتیک‌های مکملی به نام پیمایش‌های جامعه‌محور، یعنی پیمایش‌های بزه‌دیده‌محور (Victim-Centered Surveys) و پیمایش‌های بزهکارمحور (Offender-Centered Surveys)، روی آورند. پیمایش‌های بزه دیدگی معمولاً میزان بالاتری از رخداد بزه را در مقایسه با میزان کشف شده بر اساس آمارهای جنایی گزارش شده به پلیس نشان می‌دهد. بخشی از دلایل رسیدن به این مهم این است که همه افراد، رویدادهای بزه دیدگی را به پلیس گزارش نمی‌کنند. اجرای پیمایش‌های بزه دیدگی در شماری از کشورها و همچنین در عرصه بین‌المللی، ارزش این پیمایش‌ها را به عنوان یک منبع داده‌ای مکمل آمارهای پلیسی اثبات نموده است. پیمایش‌های بزه دیدگی می‌توانند میزان زیادی از اطلاعات راجع به رویدادهای کیفری را که معمولاً در گزارش پلیس وجود ندارد فراهم کنند. به علاوه، چنین پیمایش‌هایی می‌توانند نگرش‌هایی را راجع به پندار عمومی نسبت به بخش‌های گوناگون نظام قضایی پدیدآورند. با این حال اگرچه پیمایش‌ها می‌توانند اطلاعات گسترده و پرمحتوایی را فراهم کنند، معمولاً پرهزینه‌اند و به سطح بالایی از تخصص فنی نیاز دارند. برای مثال با پیش‌بینی‌های اطمینان‌بخش در سطح محلی یا فراملی راهبردهای نمونه‌گیری می‌توانند کاملاً پیچیده شوند و ممکن است لازم باشد که اندازه نمونه‌ها بسیار بزرگ باشد. به علاوه، چنانچه پیمایش‌های بزه‌دیدگی به طور منظم و حتی در صورت امکان سالانه اجرا شوند، بسیار کاربردی‌اند. پیمایش بزهکاری: پیمایش‌های خود گزارشی شامل مصاحبه با یک نمونه از پاسخگویان درباره جرایمی می‌شود که مرتکب شده‌اند این نوع پیمایش، بویژه در گردآوری اطلاعات راجع به جرایمی که بدون بزه دیده نامیده می‌شوند، اهمیت دارد مانند جرایم مواد مخدر، قمار، قاچاق و... این جرایم احتمالاً در آمارهای گزارش شده به پلیس یا در پیمایش‌های بزه دیدگی نشان داده نمی‌شوند، معمولاً پایایی و روایی چنین آماری تا حد زیادی به اراده پاسخگویان به گزارش بزه ارتکابی‌شان و همچنین به توانایی‌شان در یادآوری رویدادها بستگی دارد تا حد زیادی ارزیابی‌های انجام شده از چنین بررسی‌هایی، بویژه درباره جرایم خفیف این آمارها را اطمینان‌بخش نشان داده‌اند. (منفرد و دربندی؛ ۱۳۹۰: ۱۴۲)

۵-۱- فرآیند پیمایش بزهکارمحور

در این روش عده‌ای از بزهکارانی که تحت تعقیب قرار نگرفته‌اند، حاضر می‌شوند اطلاعاتی را در مورد جرم ارتکابی ارائه کنند، بدون آن که این افراد، شناسایی شده یا تحت تعقیب قرار گیرند. بر اساس این روش، یک جامعه نمونه، تعیین شده و از آن‌ها در مورد عناوین مجرمانه خاصی سؤال می‌کنند. بدین

صورت که آیا در یک دوره زمانی معین مرتکب یکی از این عناوین مجرمانه شده‌اند، که به دلایل مختلف به اطلاع پلیس نرسیده باشد؟ این روش نه تنها اطلاعات ارزشمندی در مورد آمار جنایی به دست می‌دهد، بلکه امکان بررسی تطبیقی میان بزهکاران شناخته شده و ناشناخته را فراهم می‌آورد. در این روش، مطالعاتی بر روی مجرمانی انجام می‌شود که به دلایل متعدد تحت تعقیب کیفری قرار نگرفته‌اند، اما در صورتی که هویت آنان مورد شناسایی قرار بگیرد حاضرند اطلاعاتی را در مورد جرایمی که مرتکب شده‌اند در اختیار پژوهشگران قرار دهند. در این روش یک نمونه یا چند نمونه یا نمونه‌هایی از جامعه انتخاب می‌شود به نحوی که نمونه‌های انتخابی معرف کل جامعه باشند. مثلاً از لحاظ سن، جنس، شغل، تحصیلات، وضعیت اقتصادی و ... هر قدر این هم ترازوی بین جامعه نمونه و جامعه آماری بیشتر باشد، تحقیق دقیق‌تر است و انتخاب جامعه نمونه هر قدر به طور تصادفی باشد نتایج تحقیق علمی دقیق خواهد بود. ایجاد اطمینان کافی برای این افراد که اطلاعات آنها به هیچ وجه کشف نخواهد شد باعث می‌شود پاسخ‌های صحیح‌تری ارائه شود در نتیجه دقت در تحقیق را بالا می‌برد. (Dijk, 2010, 54) پس از انتخاب یک نمونه از اعمال مجرمانه توسط تیم تحقیق، توصیفی برای افراد ارائه شده و سپس از آنها خواسته می‌شود که اگر در یک دوره زمانی مشخص، مرتکب جرایم موضوع تحقیق شده‌اند با ذکر دفعات تکرار جرم موارد را بیان نمایند.

۵-۲- فرآیند پیمایش بزه دیده محور:

پس از بررسی روش تحقیق از بزهکاران واقعی، اکنون روش تحقیق از بزه دیدگان واقعی به عنوان یکی از تکنیک‌های پیمایشی که باعث تخمین رقم سیاه جرم می‌شود، مورد تبیین قرار می‌گیرد. در روش تحقیق از بزه دیدگان واقعی، از گروه‌هایی که معرف کل جمعیت یک جامعه هستند، خواسته می‌شود که در یک دوره زمانی مشخص (معمولاً یک تا ۵ سال) به چند پرسش پاسخ دهند از جمله این که به طور مثال: ۱- آیا جرم مشخصی در مورد آنها اتفاق افتاده است؟ ۲- آیا این مسئله را گزارش کرده‌اند یا نه؟ و در صورت عدم گزارش کردن، علت آن چیست؟ در زمینه دستیابی به رقم سیاه تهیه‌کاری از طریق تحقیق از بزه دیدگان واقعی، در این قسمت یک مثال فرضی آورده می‌شود:

پیمایش بزه‌دیدگی به منظور اهداف گسترده‌ای انجام می‌شود. پیمایش بزه‌دیدگی به عنوان یک فعالیت آماری به طور کلی با توجه به سابقه کوتاهی که دارد فعالیت‌هایی خلاقانه و ابتکاری هستند. برای پیمایش بزه‌دیدگی نیازهای متفاوتی نسبت به فعالیت آماری معمول در موسسه آمار ملی نیاز است. طیف وسیعی از گزینه‌های مرتبط با روش‌شناسی فرآیند و رویکرد در اختیار یک موسسه برای ایجاد یک پیمایش جرم بزه‌دیدگی قرار می‌گیرد (Yoon, 2015: 5) اگر بر روی مناطقی که جرایم در آنجا در حال افزایش است یا مناطقی که تا بحال مورد بررسی قرار نگرفته‌اند کار می‌کنید. ممکن است این روش‌ها به خوبی پیشرفت نکرده باشند. در نتیجه این امر بسیار مهم است که در هنگام ایجاد روش‌های پیمایش

بزه‌دیدی بر روی اهداف مشخص شده تمرکز شود. (Gyong, 2010: 295) روش مورد استفاده و سرشماری و فرآیند و پردازش و فرآیندهای خروجی بنابر اهداف پیمایش متفاوت خواهد بود. نمودار ذیل به شرح فرآیند مورد نیاز برای تشخیص نیازها و ایجاد اهداف پیمایش می‌پردازد. در این نمودار نشان داده شده است، هنگامی که مفهوم پیمایش توسعه یافته و به نیازها کاربر توجه می‌کند (ارزیابی جرم در سطح شهری و ملی) به نوبه خود باید تشخیص گسترده‌تری در مورد چنین نیازهایی برای ایجاد مشخصات جزئی‌تر از نیازهای کاربر باید به کار گرفته شود.

هنگامی که اهداف پیمایش با در نظر گرفتن نیازهای کاربر مشخص شد فرآیند طراحی و طرح ریزی، تجزیه و تحلیل، انتشار و ارزیابی نتایج باید انجام شود. این فرآیند در ادامه تحلیل و تبیین خواهد شد.

۶- مزایا و محدودیت‌های پیمایش جرم

۶-۱- مزایای پیمایش جرم

۶-۱-۱- مشخص نمودن کارکرد دستگاه عدالت

این روش مبتنی بر انتخاب یک جامعه نمونه از میان کل افراد جامعه مورد تحقیق می‌باشد. پس از انتخاب روش نمونه‌گیری و تعیین جامعه نمونه از افراد مورد تحقیق خواسته می‌شود که به چند سؤال پاسخ دهند از جمله اینکه آیا در طول زمانی مشخص، به طور مثال دوره زمانی یک ساله که قلمرو زمانی تحقیق را تشکیل می‌دهد، مرتکب یکی از جرایم شده یا خیر؟ و اگر پاسخ مثبت می‌باشد، آیا منتهی به تشکیل پرونده کیفری شده است یا خیر؟ ملاحظه می‌شود که در این روش علاوه بر اطلاعات مربوط به نرخ بزهکاری، اطلاعات مهمی نیز در مورد کارکرد نهادهای مختلف دستگاه عدالت کیفری از جمله پلیس و دادگستری در اختیار محققین قرار می‌گیرد. (آشوری، ۱۳۹۵) اگر علت عدم دستگیری در این روش از افراد پرسیده شود اطلاعاتی که از این طریق به دست آید می‌تواند به دستگاه قضایی و پلیس کمک کند تا ناکارآمدی نهادهای خود را در کشف جرایم، شناخته و اصلاح نمایند.

۶-۱-۲- تعیین تبهکاری واقعی و تبهکاری پنهان

از این طریق می‌توان به آمار واقعی جرایم در جامعه یا همان تبهکاری واقعی پی برد. بدیهی است که پس از تعیین رقم واقعی جرم چنانچه رقم سفید جرم یا همان تبهکاری آشکار را طبق آمارهای جنایی در دسترس داشته باشیم، می‌توانیم با فرمول زیر یعنی کسر رقم سفید جرم از رقم واقعی جرم، به رقم سیاه جرم نیز دسترسی پیدا کنیم.

رقم سیاه جرم (تبهکاری پنهان) = رقم سفید جرم (تبهکاری آشکار) - رقم واقعی جرم (تبهکاری

واقعی)

۶-۱-۳- تعیین چهره واقعی مجرمین

پیمایش علاوه بر نشان دادن سیمای جرم، همچنین سیمای مجرمین را نیز تا حدود زیادی نشان می‌دهد. با طرح سوالات دقیق‌تر می‌توان اطلاعات بیشتری در خصوص ویژگی‌های مجرمین از جمله حرفه مجرمانه، شگرد ارتکاب جرم، زمان و مکان انتخابی برای ارتکاب جرم، ملاک‌های مورد نظر برای انتخاب آماج جرم و قربانیان و اطلاعات بسیاری دیگری را به دست آورد.

۶-۱-۴- تعیین نرخ تکرار جرم

یکی دیگر از فواید که می‌توان با مقایسه تبهکاری واقعی و مجرمین واقعی می‌توان نرخ تکرار جرم را به دست آورد. تعیین نرخ تکرار جرم از لحاظ اتخاذ سیاست جنایی مناسب به منظور کنترل جرایم در جامعه برای دست اندرکاران امر کنترل جرم بسیار حائز اهمیت می‌باشد زیرا واقعیت‌های آماری نشان می‌دهد که درصد قابل توجهی از جرایم واقع شده در جامعه مربوط به تکرار کنندگان جرم می‌باشد و در برخی موارد این آمار تا بیش از هفتاد درصد کل آمار وقوع جرم را به خود اختصاص می‌دهد. این بدان معناست که سهم مجرمین اتفاقی یعنی افرادی که برای اولین بار مرتکب جرم می‌شوند صرفاً سهم ناچیزی از کل آمار وقوع جرم می‌باشد و بیشترین سهم مربوط به تکرار کنندگان جرم است که بر این اساس اتخاذ سیاست جنایی افتراقی در خصوص تکرار کنندگان جرم را ضروری می‌سازد. علاوه بر این نرخ بالای تکرار جرم نشان دهنده ناکارآمدی سیاست کیفری و حتی آثار سوء مجازات‌ها به ویژه مجازات زندان که اصلی‌ترین مجازات جامعه کنونی در پاسخ دهی کیفری به مجرمین می‌باشد (آشوری، ۱۳۸۵: ۷۴) و این امر نیز به نوبه خود ضرورت بازنگری در مجازات زندان و انتخاب جایگزین‌های آن را بیش از پیش آشکار می‌نماید.

۶-۱-۵- شناسایی بزه دیدگان بالقوه

پیمایش اطلاعات لازم در خصوص طبقات و گروه‌های خاص بزه دیده یعنی تعیین این که کدام‌بخش از جامعه در معرض بزه دیدگی خاصی قرار دارند، نشان می‌دهد. در نتیجه می‌توان از طریق پیمایش بزه دیدگی نسبت به شناسایی بزه دیدگان بالقوه و اتخاذ سیاست جنایی افتراقی در خصوص آنها اقدام نمود. منظور از بزه دیدگان بالقوه گروه‌های خاصی از افراد جامعه هستند که به دلیل جنسیت، سن، معلولیت، بد سرپرستی و یا بی‌سرپرستی در شرایط نامساعدی قرار دارند که آنها را در مقایسه با سایر گروه‌های اجتماعی بیشتر در معرض خطر قربانی شدن قرار می‌دهد. همچنین ممکن است بزه دیدگان بالقوه در مقایسه با سایر گروه‌های اجتماعی در اثر بزه دیده شدن متحمل ضرر و زیان جسمانی، روحی روانی و یا مادی بیشتری شوند. حتی ممکن است بزه دیدگان بالقوه به خاطر شرایط خاصی که در آن قرار دارند در مقایسه با سایر گروه‌های اجتماعی کمتر بتوانند نسبت به دادخواهی و جبران خسارت خود اقدام نمایند.

لازم به ذکر است که امکان دارد تکرار بزه دیدگی این گروه خاص از بزه دیدگان در مقایسه با سایر گروه‌های اجتماعی بیشتر باشد. با توجه به جمیع دلایلی که اشاره شد، از لحاظ دانش بزه دیده‌شناسی و همچنین جنبش حمایت از قربانیان جرم بر لزوم اتخاذ یک سیاست کنترل جرم علمی و عقلایی ویژه بزه دیدگان بالقوه تأکید می‌شود که از آن تحت عنوان سیاست جنایی افتراقی بزه دیدگان بالقوه می‌توان یاد نمود.

۶-۱-۶- تعیین صدمات ناشی از بزه دیدگی:

از طریق این روش‌ها می‌توان پی برد که بزه دیدگی، چه صدمات و آسیب‌های جسمی، روحی و روانی بر قربانی جرم گذاشته و چه تدابیر حمایتی باید انجام گیرد. در این خصوص لازم به ذکر است که ضرورت حمایت از بزه دیدگان و لزوم جبران خسارات مادی و معنوی وارده به قربانیان جرم مورد تأکید جنبشی اجتماعی تحت عنوان "جنبش حمایت از بزه دیدگان" می‌باشد. جنبش مذکور با انتقاد از نظام عدالت کیفری کنونی که بزه دیدگان در آن نقش و جایگاه بسیار ضعیفی دارند و با یادآوری تاریخچه نظام‌های کیفری در دوران انتقام خصوصی و عدالت خصوصی که هدف اصلی نظام‌های کیفری در این دو دوران جبران خسارات وارده به قربانی جرم بود، بر ضرورت بازگشت قربانیان جرم به جایگاه پررنگ در نظام‌های کیفری تأکید می‌نماید. (کاشفی، ۱۳۸۴) نتیجه تلاش‌های به عمل آمده از سوی جنبش حمایت از بزه دیدگان در کشورهای مختلف به ویژه طی دهه‌های اخیر سبب شده تا به عنوان یکی از اصول بنیادین نظام‌های کیفری پیشرفته، اصل "لزوم جایگزینی عدالت ترمیمی به جای عدالت کیفری" مطرح گردد. توضیح اینکه در سیر تحول نظام‌های کیفری جهان و عبور از دو دوران انتقام خصوصی و دادگستری خصوصی شاهد ورود به دوران جدیدی تحت عنوان دوران دادگستری عمومی هستیم. (گسن، ۱۳۷۶:۱۱۹) در حالیکه در دو دوران قبلی عدالت ترمیمی هدف اصلی نظام‌های کیفری بود اما در دوران کنونی یعنی دوران دادگستری عمومی عدالت کیفری تا حدود زیادی عدالت ترمیمی را تضعیف نموده و خود به عنوان هدف اصلی نظام‌های کیفری مطرح گردیده است. عدالت کیفری بدان معناست که چون مجرم با ارتکاب جرم نظم عمومی جامعه را متزلزل نموده است، بنابراین اقتضای عدالت آن است که با مجازات مرتکب جرم نظم عمومی به جامعه اعاده گردد. اما در مقابل عدالت ترمیمی مفهومی دیگر داشته و معتقد است که ایراد ضرر به جامعه در اثر ارتکاب جرم، یک امر فرضی است و حقیقت امر آن است که صرفاً بزه دیده در اثر ارتکاب جرم متحمل ضرر و زیان عینی و واقعی می‌شود چرا که ضرر و زیان ناشی از جرم اعم از جسمانی، روحی و روانی و یا مالی به صورت مستقیم و شخصی صرفاً بر اشخاص وارد می‌شود که وجودی حقیقی دارند نه جامعه که وجودی اعتباری دارد. بر این اساس عملکرد دستگاه عدالت کیفری در نظام‌های کنونی جوامع انسانی از این جهت قابل انتقاد است که اصل تلاش آنها متمرکز بر شناسایی، دستگیری، تعقیب، محاکمه و مجازات مجرمین است که در نتیجه تلاش چندانی در جهت

جبران خسارات وارده به قربانیان جرم آنگونه که باید باشد صورت نمی‌پذیرد. جنبش حمایت از بزه دیدگان پس از نقد وضعیت موجود عملکرد نهادهای دستگاه عدالت کیفری، معتقد است که می‌بایست تلاشی همه جانبه در جهت تغییر رویه و عملکرد دستگاه عدالت کیفری به عمل آید به نحوی که هدف اصلی نظام‌های کیفری جبران کامل خسارات مادی و جسمی و روانی وارده به قربانیان جرم باشد. (رایجیان اصلی، ۱۳۹۰: ۸۹)

۶-۱-۷- تعیین دلایل عدم گزارش جرم از سوی بزه دیدگان

از طریق این روش می‌توان از علت عدم گزارش جرم به نهادهای مختلف دستگاه عدالت کیفری اعم از پلیس و دستگاه قضایی مطلع شد. پس از اطلاع از دلایل عدم گزارش جرم از سوی بزه دیدگان، می‌توان نسبت به آن بخش از عوامل عدم گزارش که مربوط به ضعف نهادهای رسیدگی کننده به جرم است آگاه شد و متعاقباً نسبت به برطرف نمودن نقاط ضعف موجود به منظور از میان برداشتن موانع و مشکلات پیش روی بزه دیدگان اقدام نمود تا بتوانند به سهولت و به موقع موارد بزه دیدگی خود را به نهادهای دستگاه عدالت کیفری گزارش نمایند.

۶-۲- مشکلات و محدودیت‌ها پیمایش جرم

۶-۲-۱- دشوار بودن انتخاب جامعه نمونه

منظور از جامعه آماری همان جامعه اصلی است که امکان تحقیق از کل افراد جامعه آماری بسیار دشوار خواهد بود و بنابراین به جز تحقیقات مربوط به سرشماری جمعی، در قالب موارد می‌بایست به دنبال تعیین حجم نمونه از میان جامعه آماری بود. "در تعریف نمونه^۱ یا جمعیت نمونه باید گفت در معنای کلی هر جز از جامعه را می‌توان نمونه آن جامعه خواند اما در معنای متعارف و دستوری کلمه در هر جامعه به آن جزئی نمونه گفته می‌شود که معرف جامعه باشد. منظور از شرط معرف بودن آن است که همه صفات جامعه، خصه آن صفاتی که از لحاظ موضوع تحقیق دارای اهمیت است، به تناسب در نمونه وجود داشته باشد و بتوان نتایج حاصل از آنرا به کل جامعه آماری تعمیم داد. با این تعریف هر نمونه باید دارای صفاتی چون نمایا و معرف بودن، و تعمیم‌پذیری باشد." (ساروخانی، ۱۳۸۱: ۱۵۶) تعیین حجم نمونه از میان جامعه آماری در تحقیقات مربوط به پیمایش بزه دیدگی از دو جهت حساسیت خاص داشته و با دشواری‌هایی روبرو است: نخست مشکلات مربوط به تهدید جامعه آماری مطرح می‌باشد. این امر مستلزم شناخت درست جامعه آماری و تعیین دقیق حدود آن است. به طور مثال اگر بخواهیم تحقیقی در زمینه میزان ارتشاء کارکنان دولت انجام دهیم می‌بایست قبل از هر چیز باید دید: (۱) آیا کل سازمان‌ها و

^۱.Sample

ادارات دولتی مد نظر می‌باشد و یا صرفاً سازمان‌ها و ادارات خاصی مد نظر است؟ (۲) آیا نهادهای عمومی نظیر شهرداری‌ها نیز مورد نظر می‌باشد؟ (۳) آیا علاوه بر کارکنان رسمی، کارکنان پیمانی و قراردادی نیز مد نظر می‌باشد؟ (۴) قلمرو جغرافیایی تحقیق شامل چه محدوده‌ای است؟ آیا کل کشور مورد نظر می‌باشد؟ یا استان و شهرستان خاصی مد نظر است؟ (۵) قلمرو زمانی تحقیق چه دوره زمانی خاصی را مد نظر دارد؟ میزان ارتشاء کارکنان دولت در یک دوره زمانی چند ساله مورد بررسی قرار می‌گیرد؟ دومین حساسیت مربوط به نمایاسازی جمعیت نمونه است. "هدف این است که جمعیتی کوچک و برخوردار از تمام خصوصیات اساسی جامع آماری معین شود. نمایایی یا معرف بودن جمعیت نمونه در زمینه‌های گوناگون تحقیق تمایز می‌یابد. هنگامی که افراد مورد مطالعه از نظر متغیرهای اساسی تحقیق همگن باشد، هم تعیین جمعیت نمونه ساده‌تر است و هم نمونه کوچک‌تری می‌تواند معرف کل باشد. بنابراین بدروستی می‌توان گفت در تعیین حجم نمونه، مشکل تنها تعداد جامعه آماری نیست. مسئله اساسی ویژگیهای درونی جمعیت و درنهایت هدفهای تحقیق است. "(همان، ۱۶۰) به طور مثال در تحقیق مربوط به پیمایش ارتشاء کارکنان دولت، سؤال اساسی این است که چگونه از میان همه کارکنان دولت تعدادی را انتخاب کنیم که واقعاً از لحاظ ویژگی‌های مختلف معرف کل جامعه مورد تحقیق باشند.

۶-۲-۲- عدم خود انگاره مجرمانه

پیمایش بزهکاری برای تخمین تبه‌کاری پنهان یا رقم سیاه جرم با این اشکال مهم روبروست که شرط پاسخ دهی صحیح به سؤالات از سوی افراد مورد تحقیق، در درجه نخست منوط به آن است که اگر پاسخ دهندگان در خصوص جرم مورد بررسی در قلمرو جغرافیایی و قلمرو زمانی تحقیق جرمی را انجام داده‌اند، واقعاً آگاهی و اعتقاد به مجرم بودن خود داشته باشند. ممکن است به دلیل نداشتن اطلاعات تخصصی حقوقی خیلی از افراد از غیر قانونی بودن عمل ارتكابی خود آگاهی نداشته باشند و تصور آنها این باشد که مرتکب هیچ عمل مجرمانه‌ای نشده‌اند. در نتیجه در هنگام تحقیق جرم ارتكابی خود را گزارش نمی‌کنند و همین امر درصدی از خطا را برای تحقیق به دنبال خواهد داشت. در رفع این مشکل پیش از انجام تحقیق، توجیه حقوقی افراد جامعه مورد تحقیق از سوی پژوهش‌گران امری کاملاً ضروری می‌باشد. در این روش تنها برخی از افراد در مورد ارتكاب جرم جواب مثبت می‌دهند و واقعاً خود را مجرم و مقصر می‌دانند. اما افرادی که با وجود ارتكاب جرم خود را مقصر ندانسته و درصدد توجیه بر می‌آیند اعتراف نمی‌کنند. با این توضیح که ممکن است عدم گزارش جرم از سوی افراد مورد تحقیق در پیمایش بزه کاری ناشی از عدم اعتقاد به مجرمانه بودن عمل ارتكابی به دلیل توجیه روانی و ذهنی فرد باشد. یعنی با وجود آنکه از لحاظ عینی و در عالم واقع فرد مرتکب عمل مجرمانه شده است اما از لحاظ ذهنی به دلیل توجیه آن، تصور مرتکب جرم از عمل واقع شده تصویری مجرمانه نمی‌باشد. این مطلب یعنی خودانگاره مجرمانه برای نخستین بار از سوی نظریه برچسب زنی یا تعامل‌گرایی جرم‌شناسی مورد توجه

قرار گرفت. " با پیوستن اندیشه انتقادی مکتب جرم‌شناسی واکنش اجتماعی، به تمرکز ویژه رویکرد تعامل نمادین بر نقش ارزیابی‌های دیگران در تشکیل و تغییر هویت و اعمال شخص، نظریه‌ای متفاوت، به نام نظریه تعامل گرایی یا برچسب زنی، در انتقاد به جرم‌شناسی کلاسیک، شکل گرفت (وایت و هینس؛ ۱۳۸۱) و به باری شرایط مستعد حاکم بر آن دوران، در آمریکای شمالی بروز یافت. این نظریه مفاهیم انحراف و منحرف را به صورت ذهنی و نه عینی تعریف کرد. در علت‌شناسی جرم هم، واکنش‌های اجتماعی رسمی و غیر رسمی را از طریق برچسب زنی، تحقیر و طر فرد، موجد جرم به خصوص موجب تکرار جرم و پیدایش هویت و حرفه مجرمانه در شخص قلمداد نمود. به همین سبب نیز خواستار کاهش چنین واکنش‌هایی در قبال جرم به ویژه در قالب تحدید مداخله نظام عدالت کیفری گشت و بدین ترتیب دریچه‌ای نو را در جرم‌شناسی و سیاست جنایی گشود. " (رستمی تبریزی و محتشمی، ۱۳۹۲: ۲۱) با توجه به نظریه برچسب زنی، اشکال دیگری که پیمایش بزه دیدگی از لحاظ جرم‌شناسی می‌تواند به دنبال داشته باشد، تأکید بر مجرم در جهت پذیرش مجرمانه بودن عملی است که از دیدگاه او مجرمانه تلقی نمی‌شود که در نتیجه ممکن است این امر تأثیر منفی در تکرار جرم و افزایش نرخ جرایم داشته باشد چرا که پس از پذیرش انگاره مجرمانه، مجرم از موانع اخلاقی و ذهنی ارتکاب جرم عبور می‌کند از آن پس به سمت تکرار جرم سوق پیدا می‌کند.

۶-۲-۳- عدم امکان پیمایش در جرایم بدون بزه دیده مشخص

این تحقیق در جرایمی که بزه دیده مشخصی وجود ندارد امکان‌پذیر نیست مثل اعتیاد، روسپی‌گری، مواد مخدر، قاچاق کالا، جرایم علیه محیط زیست و... در این خصوص لازم به ذکر است که جرایم از جهت داشتن یا نداشتن قربانی جرم به دو دسته تقسیم می‌شوند. دسته نخست جرایم دارای بزه دیده هستند یعنی جرایمی که شخص یا اشخاصی اعم از حقیقی یا حقوقی در اثر ارتکاب جرم به صورت مستقیم متحمل ضرر و زیان مالی، جسمانی یا حیثیتی می‌شوند و در مقابل دسته دوم از جرایم قرار دارند که صرفاً موجب اخلال در نظم عمومی جامعه شده و در نتیجه هیچ شخص یا اشخاصی در اثر وقوع این جرایم به صورت مستقیم متحمل ضرر و زیان مادی یا معنوی نمی‌شوند که اصطلاحاً به آنها جرایم بدون بزه دیده گویند نظیر جرایم علیه محیط زیست که هر چند همه شهروندان در اثر آلودگی محیط زیست متحمل ضرر جسمانی می‌شوند اما به دلیل مستقیم نبودن ایراد ضرر به آنها در نتیجه بزه دیده مستقیم این جرایم محسوب نمی‌شوند. چنانکه ملاحظه می‌شود طبیعت جرایم بدون بزه دیده مستقیم به گونه‌ای است که امکان پیمایش بزه دیدگی در آنها وجود ندارد.

۶-۲-۴- فراموش کاری بزه دیده:

بزه‌دیدگان ممکن است به درستی اوصاف بزه دیدگی و خصوصیات جرایم را به یاد نیاورند. تجربه نشان

داده است که زمانی طرح شکایت کیفری به شناسایی و دستگیری می‌انجامد که بزه دیدگان بتوانند در شکایات کیفری مطروحه نزد مراجع انتظامی و قضایی اطلاعات جامع و دقیقی را راجع به اوصاف جرم ارتكابی علیه خود به مراجع مذکور ارائه دهند و در صورت عدم ارائه اطلاعات کافی شناسایی و دستگیری مجرمین با مشکل مواجه شده و حتی در بسیاری از موارد غیر ممکن سازد این امر به ویژه در مواردی که جرم کم اهمیت بوده و یا فاصله زمانی طولانی بین وقوع جرم و طرح شکایت وجود داشته باشد، بیشتر واقع شود. صحت آمار بوسیله توانائی مردم برای یادآوری بزه دیده‌شناسی‌های گذشته تحت تاثیر قرار می‌گیرد و هرچه مدت زمان سپری شده بیشتر باشد احتمالاً یک جرم یا واقعه با صحت کمتری یادآوری خواهد شد.

نتیجه گیری

در مقام نتیجه‌گیری باید این موضوع را مطرح نمود که پیمایش جرایم به عنوان یک دانش و اندیشه‌ای نو در خصوص نوع جرم، تعداد جرایم و مجرمان، سن، جنس و سوابق قضایی آنها اطلاعات مفیدی به دست می‌دهد پیمایش جرائم یکی از ابزارهای مهم برنامه‌ریزی در جهت رسیدن به آمار واقعی جرایم می‌باشد. آمارهای رسمی، نمایی بسیار ناقص و غیرواقعه بینانه از میزان جرائم و بزه دیدگی‌های واقعی در جامعه نشان می‌دهند. فقدان آمار دقیق و قابل اعتماد، قانونگذاران و سیاستگذاران جنایی را ناتوان از برنامه‌ریزی برای پیشگیری از جرم می‌سازد. دسترسی به آمار جنایی، از مه طرح و تدوین برنامه منسجم و یکپارچه در زمینه پیشگیری از بزه دیدگی است. هر کشوری برای برخورداری از یک سیاست کیفری منسجم باید شناخت کاملی از وضعیت و آمار جرم داشته باشد و در راستای این ضرورت است که از بدو پیدایش دولت‌های مدرن، دغدغه تهیه آمار در زمینه‌های مختلف نیز ایجاد شده است. به عبارت دیگر، تدوین آمار با تکیه بر روش‌های پیمایش جرم، پیش شرط هرگونه سیاستگذاری است. استفاده از روش‌های پیمایشی در سیاستگذاری جنایی هر کشور بسیار حائز اهمیت است. وبومی‌سازی این راهبرد می‌تواند به طراحی و اجرایی کردن سیاست جنایی سنجیده و کارآمد کمک شایانی کند پیمایش‌های بزه‌دیده‌شناسی باعث کمتر شدن اختلاف بین بزهکاری واقعی و بزهکاری ظاهری و قضایی شده و در نتیجه رقم سیاه بزه دیدگی را کاهش می‌دهد.

در واقع، با پیمایش جرم می‌توان به نقش و سهم بزه‌دیده و بزهکار در مسیر جرم پی‌برد و سپس با به‌کارگیری راه‌هایی، از بزه‌دیدگی مجدد یا تشدید بزه‌دیدگی جلوگیری کرد پیمایش‌ها با شناسایی نقاط جرم خیز، ویژگی‌های جسمی و شخصیتی بزه‌دیدگان، روابط آنها با بزهکاران و نقاط ضعف نظام عدالت کیفری و غیره، در راستای جبران آنها برمی‌آیند که در نهایت ارتقای حقوق بزه‌دیدگان را در پی دارد با توجه به موارد فوق از راهکارهایی که می‌تواند به سیاستگذاران جنایی در مورد سیمای جنایی ملی یا محلی، دانش و بینش صحیحی ارائه نماید که به وسیله آنها بدنه اجتماعی نسبت به پیش‌بینی شناسایی و

برآورد خطر جرم و انحراف اقدام نموده و سپس تدابیر لازم را برای حذف یا کاهش آنها اعمال کند اصول و وروش‌های پیمایشی جرم است.

پیشنهادها:

* طراحی نظام عدالت کیفری مبتنی بر روش‌های پیمایشی جرم در جهت اتخاذ سیاست جنایی پیشگیرانه

* توجه به روش‌های پیمایشی جرم به عنوان یک موضوع اقتصادی و اجتماعی؛ اجرایی
* تخصیص بودجه لازم برای جذب و تربیت نیروی انسانی متخصص و تلاش نیروهای شاغل در بخش‌های پلیسی و قضایی کشور با هدف بالا بردن احتمال کشف جرم و مجازات مجرمان با تکیه بر اصول پیمایشی

* پیشنهاد می‌شود یک نهاد خاص به صورت منسجم برای جمع‌آوری و ارزیابی آمارهای جنایی و روش‌های پیمایشی در صورت امکان در مرکز هر استان ایجاد شود، در صورتی که در کشور این امر به ندرت دیده می‌شود.

* توسعه زیرساخت‌ها و امکانات فیزیکی بخش‌های پلیسی و قضایی و.. کشور؛ و اختصاص شماره تلفن‌هایی کوتاه برای گزارش‌های بزه دیدگی و بزهکاری در سطح کشور

منابع:

- ۱) اردبیلی؛ محمد علی؛ آمار جنایی از وقوع جرم و آسیب‌های اجتماعی، فصلنامه حق دفتر شماره هشتم؛ ۱۳۶۵.
- ۲) آشوری، محمد، حقوق بشر و مفاهیم مساوات، عدالت و انصاف، تهران، خرسندی، ۱۳۹۵.
- ۳) آشوری، محمد، جایگزین‌های زندان یا مجازات بینابین، چاپ اول، تهران، گرایش، ۱۳۸۵.
- ۴) جوان جعفری، عبدالرضا و سیدزاده ثانی، سید مهدی، رهنمودهای عملی پیشگیری از جرم، چاپ اول، تهران، میزان، ۱۳۹۱.
- ۵) حسینی، سیدمحمد و مصطفی پور، مسعود، رقم سیاه چالشی فراروی آمار جنایی رسمی، با رویکردی تطبیقی بر آمریکا و ایران»، مطالعات حقوق تطبیقی، دوره، ۸ شماره ۱، ۱۳۹۶.
- ۶) ذوالقدر، محمد باقر، رهیافت‌های نوین پیشگیری از جرم، جلد یک، تهران، میزان، ۱۳۹۱.
- ۷) رایجیان اصلی، مهرداد بزه‌دیده‌شناسی حمایتی، چاپ اول، تهران؛ دادگستر، ۱۳۹۰.
- ۸) رحمدل، منصور، آمار جنایی و کارکردهای آن، مجله حقوقی دادگستری، دوره ۶۸ شماره ۴۸-۴۹؛ پاییز، ۱۳۸۳.

- ۹) رحمدل، منصور، حق سکوت، مجله‌ی حقوقی دادگستری، دوره ۷۰؛ شماره‌ی ۵۶-۵۷، پاییز و زمستان، ۱۳۸۵.
- ۱۰) رستمی تبریزی، لمیاء و محتشمی، ندا، نظریه تعامل‌گرایی و تحلیل انتقادی آن، مجله مطالعات حقوقی دانشگاه شیراز، دوره پنجم، شماره دوم، پاییز، ۱۳۹۲.
- ۱۱) ساروخانی، باقر، روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی، اول، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۳۸۱.
- ۱۲) صبوری‌پور، مهدی، گزارش نکردن بزه دیدگی و خودداری از گزارش بزه دیدگی (ترجمه)، دانشنامه بزه دیده شناسی و پیشگیری از جرم، جلد دوم، مرکز تحقیقات کاربردی پلیس پیشگیری ناجا، تهران، نشر میزان، ۱۳۹۳.
- ۱۳) کاشفی اسماعیل‌زاده، حسن، جنبش بازگشت به کیفر در سیاست جنایی کشورهای غربی: علل و جلوه‌ها، مجله تخصصی دانشگاه علوم اسلامی رضوی، دوره ۱؛ شماره ۱۵، ۱۳۸۴.
- ۱۴) کوشکی، غلامحسین؛ وظایف و اختیارات دادستان در حقوق فرانسه «ماهنامه آموزشی «تعالی حقوقی» سال سوم، بهمن و اسفند، شماره ۳۰ و ۲۹، ۱۳۸۷.
- ۱۵) کی‌نیا، مهدی مبانی جرم‌شناسی، چاپ پنجم، بخش اول، تهران، انتشارات دانشگاه تهران؛ ۱۳۷۶.
- ۱۶) گسن، رمون؛ روابط میان پیشگیری وضعی و کنترل بزهکاری، مجله تحقیقات حقوقی، ترجمه دکتر علی حسین نجفی ابرندآبادی، شماره ۱۹ و ۲۰، ۱۳۷۶.
- ۱۷) گسن، ریموند، جرم‌شناسی نظری، ترجمه مهدی کی‌نیا، تهران، مجد، ۱۳۸۵.
- ۱۸) منفرد محبوبه و الهام دربندی فراهانی، طراحی نظام امار عدالت کیفری، چاپ اول، تهران؛ نشر میزان، ۱۳۹۰.
- ۱۹) نجفی ابرندآبادی، علی حسین و هاشم بیگی، حمید، دانشنامه جرم‌شناسی، مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه شهید بهشتی با همکاری کتابخانه گنج دانش، تهران، ، چاپ اول، نشر گنج دانش، ۱۳۷۷.
- ۲۰) نجفی ابرندآبادی علی حسین، پیشگیری عادلانه از جرم، علوم جنایی نکوداشت نامه استاد محمد آشوری، چاپ اول، تهران، انتشارات سمت، ۱۳۸۳.
- ۲۱) نورپور، محسن و سیدزاده ثانی، سیدمهدی، پیمایش بزه دیده‌شناسی ضرورتی پیش‌روی سیاست‌گذاران جنایی در ایران، فصلنامه مجلس و راهبرد، سال بیست و هفتم، شماره یکصد و دوم، تابستان، ۱۳۹۸.
- ۲۲) وایت، رابرت و هینس، فیونا، درآمدی بر جرم و جرم‌شناسی، ترجمه میر روح الله صدیق بطحایی اصل، چاپ اول، تهران، نشر دادگستر، ۱۳۸۱.

- ۲۳) وروایی، اکبر؛ پیمایش‌های بزه دیدگی (ترجمه)، دانشنامه بزه دیده شناسی و پیشگیری از جرم، جلد دوم، مرکز تحقیقات کاربردی پلیس پیشگیری ناجا، تهران، نشر میزان، ۱۳۹۳.
- 24) Archer, D., Maintenance of business registers. In Business Survey Methods, B. G. Cox et al (eds.), Wiley-Interscience, New York (2018)
- 25) Babbie, E. Survey Research Methods, Wadsworth, Inc. (2010)
- 26) Catalano, S. M., Methodological change in the NCVS and the effect on convergence, In J. Lynch and L. Addington (Eds), Understanding crime statistics, Cambridge: Cambridge University Press 2007.
- 27) Farrell, G. and K. Pease. 'The sting in the British Crime Survey tail: Multiple victimizations' in M. Maxfield and M. Hough (Eds). Surveying Crime in the Twenty First Century. Volume 22 of CrimePrevention Studies. Willan: Cullompton (2017).
- 28) Gyong, J. E. "Criminal Victimization and the Reporting of Crime in KadunaState: Towards Integrating the Victim of Crime into Criminological Discourse" Current Research Journal of Social Sciences. (2010)
- 29) Gannon, M. and Mihorean, K. 'Criminal Victimization in Canada, 2005' Juristat. Catalogue no. 85-002-XPE, Vol. 25, no. 7. Canadian Center for Justice Statistics. Ottawa: Statistics Canada. (2005).
- 30) Jan Van Dijk Comparing crime data based on general population surveys with police figures of recorded crimes. In P. Robert (Ed.), Assessing Deviance, Crime and Prevention in Europe, CRIMPREV. Brussels: Brussels University Press; Written, University of Tilburg (2010).
- 31) Yoon, Seokhee Why do Victims not Report?: The Influence of Police andCriminal Justice Cynicism on the Dark Figure of Crime, City University of NewYork (CUNY): CUNY Academic Works (2015).

Crime survey is a new idea in order to reach real statistics of crimes

Ali Mohammadi *
Seyed Hamid Fatemi Movahed **
Mehdi Moghimi ***

Abstract

Crime as a social phenomenon has always attracted the attention of governments over time and they have tried to react against it by adopting various measures, and a major part of this history has been spent on criminal trial and error and a relatively small part of it has been on adopting preventive measures against past crimes. However, the necessity of a knowledge-based approach to crime in order to find a logical and effective solution to fully confront it and also to reach the real rate of crimes has recently found its place in the framework of theoretical and practical discussions of modern criminal policy systems, adopting knowledge-based measures. Against crimes, it requires the organization of its own mechanisms and facilities, which neglect or incomplete provision, they cannot realize the drawn goals. Moreover, what has been implemented so far in most governance systems due to the lack of a comprehensive knowledge-based view in this area has caused the crime rate to maintain its upward trend. The obvious manifestation of this limited view is the reliance on official criminal statistics, which is actually the report of the performance of executive bodies active in the process of implementing criminal measures; However, criminal statistics in a comprehensive and macro sense is the output of a collection of criminal events. Crime survey, as a complementary method of criminal statistics, allows us to know the criminal phenomenon and find out about the victims of crime and deal with the challenges that exist as the black number of crime. Using survey methods (victim oriented survey and survey offender-oriented) has been identified as a model at the national and international level and plays an important role in the criminal policy of countries. The present study is a descriptive-analytical study that was collected and analyzed using library sources, and the result shows the use of crime survey methods in politics. The crime of every country is important and it helps to implement a well-considered and efficient criminal policy, which is one of the concerns of statesmen in the implementation of security and justice. Their judicial records provide useful information, and official statistics show a very incomplete and unrealistic view of the amount of real crimes and victims in the society, and crime survey is a complementary method to reach real crime statistics.

Keywords

Crime survey, crime statistics, black number, crime prevention.

* PhD student, Department of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law, Islamic Azad University, Birjand, Iran; alimohammadi1370g@gmail.com

** Assistant Professor of Law, Department of Law, Faculty of Law Enforcement Sciences and Arts, Amin University of Law Enforcement Sciences, Iran, (Corresponding Author): dr.hfatemi97@gmail.com

*** Associate Professor of Criminology, Department of Criminology, Faculty of Law Enforcement Sciences and Techniques, Amin University of Law Enforcement Sciences, Iran, M60_moghimi@yahoo.com